

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

BEŞİNCİ BÖLÜM

M.A. VE DİĞERLERİ V. BULGARİSTAN DAVASI

(Başvuru no. 5115/18)

KARAR

2. ve 3. madde • Sınır dışı etme • Keyfi tutuklama, kötü muamele ve ölüm riski altındaki Müslüman Uygurların Çin'e *geri gönderilmelerine* karşı etkili güvencelerin eksikliği •Ulusal makamların söz konusu riskleri dikkatli bir şekilde değerlendirmesine ilişkin güvence sunmayan yaklaşımı

STRAZBURG

20 Şubat 2020

İşbu karar Sözleşme'nin 44 § 2. maddesindeki koşullar yerine geldiğine kesinleşecektir. Şekli düzeltmeler yapılabilir.

(Çeviri: Merve SİSLİ)

ÇEVİRİ NO: 006

YAYIN NO: 006

Bu gayri resmî çeviri İnsan Hakları ve Eşitlik Uzmanları Derneği(İHUD) tarafından yapılmış olup, Mahkeme'yi bağlamamaktadır. Bu çeviri, davanın adının tam olarak belirtilmiş olması, çeviri sahibinin adıyla beraber olması koşulu ile İHUD'a atıfta bulunmak suretiyle ticari olmayan amaçlarla alıntılanabilir.

M.A. ve diğerleri v. Bulgaristan davasında,

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Beşinci Bölüm) , aşağıdaki üyelerden oluşan Dairede yapılan oturumda:

Síofra O’Leary, *Mahkeme Başkanı*
Ganna Yudkivska,
Yonko Grozev,
Mārtiņš Mits,
Lətif Hüseyinov,
Lado Chanturia,
Anja Seibert-Fohr, *Yargıçlar*
ve Milan Blaško, *Bölüm Yazı İşleri Müdürü Yardımcısı*

Aşağıdaki hususları dikkate alarak;

Bulgaristan Cumhuriyeti’ne karşı, beş Çin vatandaşı olan Bay M.A. (‘ birinci başvuru’), Bay A.N. (‘ikinci başvuru’), Bay Y.M. (‘üçüncü başvuru’), Bay S.H. (‘dördüncü başvuru’) ve Bay A.A. (‘beşinci başvuru’) tarafından, 26 Ocak 2018 tarihinde, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme’nin (‘Sözleşme’), 34. maddesi uyarınca, Mahkeme’ye sunulan başvuru sonucu görülen dava;

Bulgar Hükümetine (‘Hükümet’) başvuruçuların Çin’e dönmeleri durumlarında keyfi olarak tutuklanabileceğine veya kötü muameleye maruz kalabileceğine ve ölüm cezası alabileceklerine ilişkin başvurularını bildirme ve başvurunun geri kalanının kabul edilemez olduğu kararı;

Başvuruçuların isimlerinin açıklanmaması kararı,

Mahkeme İçtüzüğü’nün 39. maddesi uyarınca Davalı Hükümetin başvuruçuları Çin’e göndermemesi gerektiğini belirten geçici tedbir kararı,

Tarafların beyanları;

28 Ocak 2020’de özel olarak görüşerek,

Bu tarihte kabul edilen aşağıdaki kararı verir:

GİRİŞ

Dava, ulusal güvenlik gerekçesiyle beş Uygur’un, ölüm ve kötü muamele görme riski altında olduğu Çin’e geri gönderilmesine ilişkilidir. Başvuruçular, özellikle Sözleşme’nin 2. ve 3. maddelerinin ihlal edildiğini iddia etmektedir.

OLAYLAR

1. Başvuruçular sırasıyla 1983, 1994, 1991, 1994 ve 1989 doğumludur. Başvuruçular Sofya’da avukatlık yapan Bayan I. Savova tarafından temsil edilmiştir.
2. Hükümet Adalet Bakanlığında görevli Bayan I. Nedyalkova tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvurucular, Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nden (bundan sonra SUÖB olarak ifade edilecektir) Uygur Müslümanlarıdır.

I. BAŞVURUCULARIN ÇİN'DEN KAÇIŞI VE TÜRKİYE'YE GELİŞİ

4. Başvurucuların Bulgar makamları ve Mahkeme huzurunda sundukları bireysel bilgiler şu şekildedir:

A. İkinci başvuru

5. İkinci başvuru, yetkililer tarafından SUÖB'deki etnik Uygurlara uygulanan şiddete ve tacize defalarca tanık olmuştur.
6. Başvuru 2013'te okuldan mezun olduktan sonra cep telefonu tamiri yapan bir dükkân açmıştır. Kısa bir süre sonra, müşterilerinin verilerini kendileri için toplamaya başlamasını söyleyen güvenlik görevlileri tarafından ziyaret edilmiştir. Başvuru, hukuki olmadığı için bu isteği reddetmiştir ve görevliler dükkânı kapatacağını ve onu tutuklayacaklarını söylemiştir. 3 gün sonra görevliler başvuru tekrar ziyaret etmiş ve tehditlerini sürdürmüştür.
7. Başvuru güvenliği için endişelenince kaçmaya ve şehri terk etmeye karar vermiştir. Telefonla annesini aradığında annesi Komünist Parti'ye sadakatsizlik ve yetkililerle işbirliği yapmama nedeniyle kendisinin suçlandığını söylemiştir. Başvurucunun annesi ona ülkeyi terk etmesini tavsiye etmiştir. Aynı dönemde annesi ve kız kardeşi tutuklanmıştır.
8. 2013 Aralık'ta ikinci başvuru Malezya'ya varmıştır. Birkaç ay sonra, sahte bir Türk pasaportuyla Türkiye'ye gelmiştir. Burada kaldığı süre boyunca bir cep telefonu dükkânında çalışmıştır.

B. Üçüncü başvuru

9. Üçüncü başvuru ailesi polis tarafından izlenmektedir; çünkü başvuru dedesi 1940'larda Çin İç Savaşı'nda komünist yetkililere karşı savaşmıştır. Dahası, başvuru aile üyelerinin pasaport alma hakkı yoktur.
10. 2002'de, başvuru çocukken bütün ailesi ibadet ettiği için tutuklanmıştır. Babası 2 ay gözaltında tutulmuştur ve çocuklarına dua etmeyi öğrettiği için para cezasına çarptırılmıştır.
11. Temmuz 2009'da, SUÖB'nin başkenti Urumçi'de Uygurların dahil olduğu şiddetli gösteriler başlamıştır. Biraz zaman sonra, başvuru bu olayları internet üzerinden bir arkadaşıyla tartışmıştır. Bundan birkaç gün sonra, başvuru bu nedenle tutuklanmış ve yaklaşık 2 ay tutuklu kalmıştır. Hastanede tedavi görmesini gerektirecek kadar işkence görmüştür ve tekrar tekrar sorgulanmıştır. Başlangıçta başvuru ailesi tutuklandığından haberdar edilmemiştir. Öğrendiklerinde, serbest bırakılması için rüşvet vermişlerdir. Bundan sonra başvuru her hafta polise rapor vermek zorunda kalmıştır.
12. Temmuz 2011'de üçüncü başvuru sakal bıraktığı için tutuklanmıştır.
13. Bir süre için başvuru, aile işine yardım etmiştir ve 2012'de bir cep telefonu dükkânı açmıştır.

14. Başvurucu 2013 yılında çocuklara gizlice Uygur dilini öğretmeye başlamıştır. Yetkililer bu durumu öğrendikten sonra başvurucuyu tutuklamak için evine gitmiş; ancak onu evde bulamamıştır. Ailesi başvurucuyla iletişime geçerek kaçmasını söylemiştir.
15. Başvurucu, yasadışı bir şekilde Çin'den kaçmayı başarmıştır ve Vietnam, Kamboçya ve Tayland'dan geçtikten sonra Şubat 2014'te Malezya'ya varmıştır. Birkaç ay sonra sahte bir Türk pasaportu edinip Türkiye'ye gelmiştir. Türk makamları başvurucuya oturma izni vermiştir.
16. Başvurucu 2015 yılında SUÖB'deki ailesiyle iletişime geçmiştir. Babası, eğer ülkeye dönerse müebbet hapis veya ölüm cezasına çarptırılacağını söylemiştir.
17. Başvurucu Türkiye'de çalışmıştır ve Uygur bir kadınla (kendisiyle birlikte Bulgaristan'a gelmemiştir) evlenmiştir. Başvurucu 2017 yılında işini kaybetmiştir.

C. Dördüncü başvuru

18. Başvurucu ve karısı, Çin aile planlama politikasına aykırı bir şekilde evlendikten hemen sonra çocuk sahibi oldukları için 2009 yılında tutuklanmıştır. Başvurucu, iki ay boyunca gözaltında tutulmuş ve para cezasına çarptırılmıştır. Başvurucu ikinci ve üçüncü çocuğu doğduktan sonra da tutuklanmış ve gözaltında tutulmuştur.
19. Daha fazla zulüm görmekten korkan başvuru ve eşi Çin'den kaçmaya karar vermiştir. Ağustos 2013 yılında Vietnam'a giriş yapmışlar ve Kamboçya ve Tayland üzerinden Malezya'ya varmışlardır.
20. Eylül 2014'te başvuru Türkiye'ye yasal olarak girmiş ve eşi yanına 2016 yılında gelmiştir. Her ikisi de bir tekstil fabrikasında 6 ay çalışmıştır. Başvurucunun eşi kendisiyle birlikte Bulgaristan'a gelmemiştir. 2016'da başvurucunun bir arkadaşı, başvuru Çin'i terk ettikten sonra iki erkek kardeşinin tutuklandığını söylemiştir.

D. Birinci ve beşinci başvuru

21. Birinci ve beşinci başvuru da SUÖB'deki yetkililer tarafından zulme uğradığı iddiasıyla Çin'den kaçmıştır. Başvurucular, Türkiye'ye farklı tarihlerde giriş yapmıştır.

II. BAŞVUCULARIN BULGARİSTAN'A GELİŞİ

22. Başvuruculara göre, 2017 yılında Türkiye ve Çin arasındaki ilişkiler gelişmiştir ve Türk makamları ülkede ikamet eden Uygurları Çin'e geri göndermeyi taahhüt etmiştir. Bu nedenle de başvurucular Türkiye'den ayrılmaya karar vermiştir.
23. Başvurucular 26 Temmuz 2017'de Bulgaristan-Türkiye sınırını yasadışı bir şekilde geçmiştir ve Bulgar sınır polisi tarafından yakalanmıştır.
24. 27 Temmuz 2017'de Ulusal Sınır Polisi Ofisinin Başkanı, başvurucuların “menşe ülkeye, transit ülkeye veya üçüncü bir ülkeye geri gönderilmesini” – Yabancılar Kanununun 41/1. Maddesindeki(bkz. 45. Paragraf) bir önlem- emreden 5 karar vermiştir. Bu kararlar başvuruculara tercüman aracılığıyla Türkçe olarak tebliğ edilmiştir. Başvurucular 14 gün içinde kararların yargısal denetimini talep etme hakları olmasına rağmen böyle bir talepte bulunmamıştır.

25. Bulgaristan'a yasadışı olarak girmeleri nedeniyle başvuruculara dava açılmıştır ve 27 Temmuz 2017'de savcılık makamıyla anlaşmaya varılmıştır. Anlaşma kararı aynı gün Elhovo Bölge Mahkemesince onaylanmıştır. Anlaşmaya göre başvurucular ülkeye yasadışı girme suçunu işlediklerini kabul ederek para cezası ödemeyi ve kısa süreli hapis cezasını kabul etmişlerdir.
26. Bundan sonra başvurucular yabancıların tutulduğu bir merkeze yerleştirilmiştir. Burada tutulmalarının ne zaman sona erdiği belirsizdir.
27. 30 Kasım 2017'de başvurucular kimliklerinin belirlenmesi için Sofya'daki Çin Büyükelçiliğine götürülmüştür ve 18 Ocak 2018'de büyükelçilik seyahat belgelerini hazırlamıştır.

III. İLTİCA İŞLEMLERİ

28. Başvurucular, 1 Aralık 2017'de sığınma başvurusunda bulunmuştur. 8 Aralık 2017'de Devlet Mülteciler Ajansından bir yetkiliyle görüşmüşlerdir ve 18 Aralık 2017'de sığınma taleplerinin reddedildiği 5 karar verilmiştir. Başvurucular, yargı denetimi için başvuruda bulunmuştur.
29. 26 Ocak 2018'de Haskovo İdare Mahkemesi (bundan sonra İdare Mahkemesi olarak ifade edilecektir) başvurucuların başvurularının duruşmasını görmüştür ve 29 Ocak 2018'de yukarıda yer alan kararları onaylamıştır. Başvurucular bu davalarda avukat tarafından temsil edilmiştir.
30. Başvurucuların, 5-20 numaralı paragraflarda özetlenen kişisel durumlarını inceledikten sonra, İdare Mahkemesi başvurucuların, Sığınma ve Mülteciler Yasasının 8/1 inci maddesi bağlamında menşe ülkelerinde zulme uğradıklarını veya gelecekte böyle bir zulme uğrama riski altında olduklarını gösteremediğine kanaat getirmiştir. Başvurucular, SUÖB'deki durum hakkında yaygın bir şekilde bilinen gerçeklere dayanarak varsayımlarda bulunmuştur ve [İdare Mahkemesine göre] bölgede Uygurlar ve Han Çinliler arasında kesinlikle çatışmalar olmasına rağmen, Çin makamlarının Uygur ayrılıkçılarının şiddet eylemlerine cevap olarak terörle mücadele önlemleri alması meşrudur. Başvurucular, Sığınma ve Mülteciler Kanununun 9/1. maddesinde tanımlandığı gibi, iç ya da uluslararası bir çatışma sonucunda ölüm ya da kötü muamele görme riskiyle karşı karşıya oldukları için menşe ülkelerinden ayrılmaya zorlandıklarını gösterememişlerdir. Bu tarz bir risk spesifik ve gerçek olmak zorundadır; ancak bu davada öyle değildir. Başvurucular, bir Uygur örgütü olan Uluslararası Uygur İnsan Hakları ve Demokrasi Kuruluşunun SUÖB'deki durumu anlatan bir mektubunu sunmuşlardır; ancak İdare Mahkemesine göre mektup başvurucuların bireysel olarak risk altında olduğunu kanıtlayacak bilgiler sunmamaktadır.
31. İdare Mahkemesi ayrıca başvurucuların Çin'i terk etmeden önce etnik kökenleri veya dinleri nedeniyle yetkililerle sorun yaşadığını gösteremediğini belirtmiştir. [İdare Mahkemesine göre] başvurucuların eğitim almalarına ve normal bir hayat sürmelerine izin verilmiştir. Dördüncü başvuru Çin'in aile planlama politikasına uymadığı ve ilgili kanunları ihlal ettiği için sorunlar yaşamıştır ve üçüncü başvuru Uygur dilini öğretmek kanunları çiğnemiştir. Dördüncü başvurunun yetkililerle yaşadığı sorunlar sığınma talebiyle ilgisizdir. Son olarak, Türkiye'nin Çin Uygurlarını iade etmeye niyetinin olduğunu

gösteren hiçbir delil yoktur; aksine Türkiye, diğer ülkelerdeki Türk azınlıkları korumak için çaba harcamaktadır.

32. Devlet Mülteciler Ajansı temsilcileriyle yapılan görüşmelerde ikinci, üçüncü ve dördüncü başvuruculara Türkçe tercümanlar yardımcı olmuştur. İtiraz sürecinde Uygurca tercümanın olmamasından şikayet ettiklerinde, İdare Mahkemesi başvurucuların Türkiye’de bir süre yaşadığı için Türkçe anlayabildiğini, kendini ifade edebildiğini ve yargılama sürecinde kendilerince verilen bilgilerin Devlet Mülteciler Ajansına verilenlerden farklı olmadığını, bunun da kendi hikayelerini anlatamadıkları iddialarını çürüttüğünü belirtmiştir. Yargısal inceleme sürecinde başvurucuların Uygurca tercümanları mevcuttur. Üçüncü başvuru, tercümanın Çin vatandaşı olması nedeniyle kendisine güvenmediğini söyleyerek davasına atanan tercümanın katılımına itiraz etmiştir. Ancak İdare Mahkemesi başvuruçunun güvensizliğinin nedenlerini yeterince kanıtlayamadığına karar vermiştir. Mahkeme, Uygur’dan başka bir tercümanın olmadığını ve başvuruçunun Uygurca bilen bir tercüman olması için ısrar ettiğini belirtmiştir. Aynı tercümanın atandığı dördüncü başvuru, tercümana itiraz etmemiştir. İkinci başvuruçuya başka bir tercüman atanmıştır.
33. Son olarak, İdare Mahkemesi, başvuruçuların Devlet Mülteciler Ajansı’nın bir temsilcisiyle görüşmeleri sırasında gözaltına alınmalarının, itiraz edilen kararların hukuka uygunluğunun değerlendirilmesiyle alakasız olduğunu ve kendi başına sığınma işlemleri bağlamında usul ihlali olmadığına karar vermiştir.

IV. SINIRDIŞI ETME İŞLEMLERİ

34. Eşanlı yargılamalarda, 24 Ocak 2018 tarihli beş kararda, Devlet Milli Güvenlik Ajansı Başkanı, başvuruçuların ulusal güvenlik gerekçesiyle sınır dışı edilmesini istemiştir. Başvuruçular bu kararlara itiraz etmiştir. Bu süreçte itiraz etmedikleri tercümanlardan yardım almışlardır. Devlet Milli Güvenlik Ajansı, yetkili mahkemeye - Yüksek İdare Mahkemesine - ilgili gerekçeleri özetleyen belgeler sunmuştur.
35. Hükümet, 8, 13 ve 14 Mayıs 2019 tarihlerinde ikinci, üçüncü ve dördüncü başvuruçular hakkında Yüksek İdare Mahkemesi tarafından verilen kararları sunmuştur. Yargı denetimi için yapılan başvurular reddedilmiştir.
36. Neredeyse aynı muhakemeleri içeren üç kararda, Çin'den ayrıldıktan sonra ikinci, üçüncü ve dördüncü başvuruçunun Suriye'de kaldığı ve terör örgütü olarak kabul edilen “Doğu Türkistan İslami Hareketi (ETİM)” için eğitim gördüğü” göz önünde bulundurulmuştur. Başvuruçular, “Afganistan'da üst düzey bir ETİM üyesi” ile Türkiye ve Tayland'daki insan tacirleri ile telefon görüşmesi yapmıştır. İkinci, üçüncü ve dördüncü başvuruçunun IŞİD üyeleriyle doğrudan telefon görüşmeleri olduğunu telefon kayıtları göstermektedir. Ayrıca ikinci, üçüncü ve dördüncü başvuruçunun grubun Batı Avrupa'ya taşınmasını üstlenen İsveç uyruklu iki Uygur ile temas halindedir. İsveç vatandaşları “IŞİD ile bağlantılıdır” ve bunlardan biri Uygur kökenli eski bir Guantanamo mahkûmuyla “aktif yakın bağlantı” sürdürmektedir.
37. Yüksek İdare Mahkemesi, yukarıdaki gerekçeleri kendi değerlendirmesi için yeterli görmüştür ve dayandıkları temel verilerin gizli olduğunu kaydetmiştir. Ulusal güvenlik gerekçesiyle sınır dışı edilmeye ilgili kovuşturmalarda, gizli bilgileri korumak için bu tür birincil verilere erişimi kısıtlamanın mümkün olduğuna dikkat çekilmiştir.

38. Yüksek İdare Mahkemesi, Devlet Milli Güvenlik Ajansının ikna edici bir şekilde ikinci, üçüncü ve dördüncü başvurunun Bulgaristan'ın ulusal güvenliğini tehdit ettiğine kanaat getirmiştir. Bunun nedeni, başvurucuların “terör örgütlerinin temsilcileriyle bağlantıları” ve Suriye'de aldıkları eğitimidir. Başvurucuların Bulgaristan'da özel bir faaliyete karıştıkları gösterilemese de, organize bir grubun bir parçası olarak ülkeye yasadışı girişleri bu bağlamda yeterli bir gösterge olarak kabul edilmiştir. Ülkedeki “karmaşık göçmen durumu” ve “tüm Avrupa'da mülteci ve göç krizinin tırmanması” da “daha yüksek terörist saldırı riski” ne yol açacaktır.
39. Son olarak Yüksek İdare Mahkemesi ikinci, üçüncü ve dördüncü başvurunun Çin'e dönmeleri halinde risk altında olacakları iddialarına atıfta bulunmuştur. Mahkeme, başvurucuların bu konuda hiçbir delil sunmadığına dikkat çekmiştir. Her halükarda, Çin'e mi yoksa başka bir ülkeye mi gönderilecekleri sorusu, kendilerine karşı alınan önlemlerin hukukiliğine değil uygulanmasına ilişkindir. Yüksek İdare Mahkemesi dördüncü başvuru hakkında, Devlet Milli Güvenlik Ajansı'na “yabancıyı gönderilmemesi gereken Devlet”i belirten bir sınır dışı emri verme talimatı vermiştir.
40. Hükümet, Devlet Milli Güvenlik Ajansının 17 Mayıs 2018 tarihli ve ikinci, üçüncü ve dördüncü başvurunun Doğu Türkistan İslami Hareketi – “Çin'in batısında radikal Uygur Müslümanları tarafından kurulan terörist ve ayrılıkçı bir örgüt”- üyesi olduğunu gösteren “verileri elde ettiklerini” belirten bir mektup da sunmuştur.

V. BAŞVURUCULARIN SAVUNMASINDA ULUSLARARASI EYLEM

41. Aralık 2017'de iki Uygur örgütü -Münih, Almanya'da kurulan Dünya Uygur Kongresi ve Washington DC'de kurulan Uluslararası Uygur İnsan Hakları ve Demokrasi Kuruluşu, Devlet Mülteciler Ajansına başvurucuların sığınma başvurularını destekleyen yazılar göndermiştir. Başvurucuların Çin'de “haklı nedenlere dayalı olarak zulüm görmekten korktuğuna ve Türkiye'den güvenlik korkusuyla kaçtıklarına” dikkat çekmişlerdir.
42. 22 Aralık 2017'de Uluslararası Af Örgütü Bulgar İçişleri Bakanına bir mektup göndererek başvurucuların zorla Çin'e gönderilmemesi için çağrıda bulunmuştur. Örgüt, eğer dönerlerse başvurucuların “gerçekten ciddi insan hakları ihlalleri riski altında olacağını” belirtmiştir. Başvuruları reddedilen ve zorla Çin'e gönderilen Uygur sığınmacıların “özgürlüğünden mahrum bırakıldığına, işkenceye uğradığına ve bazı durumlarda ölüm cezasına çarptırıldığına ve idam edildiğine” dair çok sayıda olayı belgelediklerini belirtmiştir. Bu olayların bazıları mektupta anlatılmıştır.
43. 16 Ocak 2018'de Avrupa Parlamentosunun bazı üyeleri, başvurucuların Çin'e iade edilmemesi için Bulgar yetkililerine çağrıda bulunmuştur. Üyeler, eğer Çin'e geri dönerlerse başvurucuların keyfi olarak özgürlüğünden mahrum bırakılma, zorla kaybedilme veya işkence riski altında olacağına dikkat çekmiştir.

İLGİLİ YASAL VE OLGUSAL ÇERÇEVE

I. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMA

44. Sığınma ve insancıl koruma hakkındaki ilgili iç hukuk *Auad v. Bulgaristan* davasında (başvuru no. 46390/10, §§ 27-31, 11 Ekim 2011) özetlenmiştir ve 1998 tarihli Yabancılar Kanunu uyarınca ulusal güvenlik gerekçesiyle sınır dışı edilmeye ilişkin iç hukuk ve uygulama *Aquad* (Ibid., §§ 32-40) ve *M.M. v. Bulgaristan* (başvuru no. 75832/13, §§ 24-28, 8 Haziran 2017) davalarında özetlenmiştir.
45. Bundan başka, Yabancılar Kanunu, özellikle bir yabancıyı yasadışı olarak ülkeye girdiği durumlarda “menşe ülkeye, transit ülkeye veya üçüncü bir ülkeye” geri gönderilmesini (2016 yılına kadar tedbir “bir yabancıya Bulgaristan Cumhuriyeti sınırına kadar eşlik etmek” olarak tanımlanmıştır) öngörmektedir.

II. İLGİLİ ÜLKE HAKKINDA BİLGİLER

A. Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı tarafından sağlanan bilgiler

46. Mevcut yargılama amacıyla hazırlanan bir bilgi notunda, Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı SUÖB hakkında aşağıdaki temel bilgileri sunmuştur:

“Hâlihazırda yaklaşık 22 milyon kişi Sincan Uygur Özerk Bölgesi’nde yaşamaktadır; bunlardan yaklaşık 9 milyonu Uygur’dur ve çoğu Sünni Müslümandır...

2009’dan ve özellikle de Arap Baharı’ndan ve Suriye ve Irak’ta IŞİD’in yükselişinden sonra, nüfusun bir kısmı radikalleşmiştir ve Çin ülkesinde Uygurlar tarafından gerçekleştirilen terörist saldırılarda bir artış yaşanmıştır. Bu da, hâlihazırda yürürlükte olan önlemlerin sıkılaşmasına ve Çin Uygurların yurtdışı seyahatlerini sınırlandırmak için pasaportlarının toplanması ve saklanması, Müslüman bayramlarının kutlanmasının sınırlandırılması, yabancı Müslüman yazına erişimin tamamen yasaklanması, İslami peçenin ve sakalın yasaklanması gibi pek çok yeni önlemin alınmasına yol açmıştır. Bütün bu önlemler, Uygur toplumunun düşük düzeydeki eğitimi ve özel yaşam biçimlerine eklenince, bölgenin daha çok izole olmasına, radikalleşmesine ve ayrılıkçı eğiliminin daha da artmasına yol açmıştır.

Bölgenin Çin’den ayrılmasını ve teokratik bir devlet kurmayı amaçlayan Doğu Türkistan İslami Hareketi Terörist Örgütü bu bölgede doğmuştur ve hâlihazırda etkilidir. 2013 yılında Çin Hükümeti Doğu Türkistan İslami Hareketini terörist örgüt olarak ilan etmiştir.

Çin makamları, Uygurların radikalleşmesini en önemli ulusal güvenlik tehditlerinden biri olarak görmektedir ve ülkeyi yasadışı yollardan terk eden Çin Uygurlarının iadesi için aktif adımlar atmaktadır.”

B. Birleşik Krallık Hükümet Raporu

47. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığının Kasım 2018’de hazırladığı “Çin: Devlete Muhalefet” hakkında Ülke Politikası ve Bilgi Notuna göre SUÖB’deki durum şu şekildedir:

“2.4.29. Mayıs 2014’te Çin, Sincan Bölgesi’nde “Şiddetli terörizme karşı sert kampanya saldırısını” kabul etmiştir. Bu kampanya, devletin güvenliğine, etnik birliğine ve toplumsal istikrarına tehdit oluşturduğuna inandığı herkesi hedef almıştır.

2.4.30. Bağımsızlığı destekleyen veya aşırıcılığı arttıran ya da arttırdığı düşünülen Uygurların ve diğer Müslüman azınlıkların tutuklandığı, alıkonulduğu, işkence gördüğü ve bazı durumlarda infaz edildiği söylenmiştir. Nisan 2017’den beri yetkililer binlerce Uygur’u ve diğer Müslümanları özgürlüğünden mahrum bırakmıştır ve işkence ve diğer kötü muamele görme riski altında buldukları yeniden eğitim kamplarına “vatanseverlik eğitimi” almak için zorla göndermektedir. Başlangıçta bu, kısa dönemler için uygulanmaktayken şimdi görünüyor ki insanlar belirsiz bir süre için alıkonulmaktadır. Kaç kişinin uzun süreli alıkonulduğuna dair herhangi bir veri bulunmamakla beraber tahminler on binlerce kişi ile bir milyondan fazla insan aralığındadır.

2.4.31. Yetkililer bölgedeki bir dizi davranışı aşırıcılık faaliyetleriyle ilişkilendirmektedir ve bunun din, kültür ve dil dâhil Uygur kimliğinin tehdit edici olmayan ifade biçimlerini de kapsayabildiği görülmektedir. Ayrıca yetkililerin Sincan’da ailesi ülke dışında olan veya ülke dışına seyahat etmiş olan Uygurlara ve diğer etnik Müslüman azınlıklara karşı oldukça şüpheli olma eğiliminde olduğuna dair raporlar bulunmaktadır.

2.4.32. SUÖB’nin bağımsızlığını destekleyen veya desteklediği düşünülen ve yetkililerin dikkatini çeken veya çekebilecek kişilerin veya geri dönen bir SUÖB’li Uygur’un veya Müslümanın zulüm ve/veya ciddi zarar görebileceği “yeniden eğitim kampına” zorla hapsedilme ihtimali yüksektir.”

C. Amerika Birleşik Devletleri Hükümet Raporları

48. Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığının Mart 2019 tarihinde yayımlanan Çin’deki İnsan Hakları Uygulamaları Hakkında 2018 Ülke Raporunda, SUÖB’ye ilişkin şunlar ifade edilmektedir:

“Hükümetin “Çinileştirme” kampanyası, etnik Uygurların seyahat özgürlüğünün veya seyahat belgesi edinmesinin kısıtlanmasını, Sincan’da olağanüstü gözetimi, silahlı polis kuvvetlerinin varlığını ve kültürel ve dini faaliyetlerde yasal sınırlandırmaları kapsayan etnik temelli hareketlerin kısıtlanmasıyla sonuçlanmıştır.

Ayrıca Sincan Hükümeti, *Xinhua*’ya göre “aşırılıkları kapsama ve ortadan kaldırma” çabalarını düzenleyen yeni “İlimlaştırma Düzenlemelerini” 2017’de uygulamıştır. Aşırıcılığın geniş yorumu, 2017 yılında 800.000 olarak bildirilen ve o tarihten itibaren 2 milyonu aşan Uygur’un, etnik Kazak’ın ve diğer Müslümanların, vatan sevgisi aşılması ve dini ve etnik kimliklerinin silinmesi için tasarlanan “eğitim yoluyla dönüşüm” merkezlerine veya toplama kamplarına hapsedilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu, yurtdışında eğitim görürken veya çalışırken Çin’e geri dönmesi emredilen kişilerin büyük bir kısmını kapsıyordu. Uluslararası basın, bu merkezlerde güvenlik görevlilerinin istismarlarını, işkencelerini ve bazı alıkonulanların öldürdüğünü raporladı...

Toplama kamplarının dışında, Hükümet, “aşırıcılık” işareti olarak kabul ettiği anormal sakal bırakma, kamusal alanda peçe takma ve nihayetinde sigara ve alkol kullanmayı bırakma gibi davranışları yasaklayan düzenlemeleri de içeren azınlıkların kültürlerini, dinlerini ve dini kimliklerini ifade etmesine ağır kısıtlamalar getirdi. Düzenlemeler, çocuklara bazı İslami isimlerin verilmesini yasakladı ve çocuklara din öğretmeye cezalar getirdi. Makamlar, memurların veya gönüllülerin, Uygur ailelerinin evinde zorla kaldığı ve aileleri aşırıcılık işaretleri için izlediği “hane halkı araştırmaları” ve “evde yatılı kalmaları” gerçekleştirdi.

Uygurlar ve diğer dini azınlıklar uzun dönemli hapis cezasına çarptırılmaya devam etmekte ve bazı durumlarda ayrılıkçılık ve ulusal güvenliğe tehdit suçlamalarına karşı yargılanmadan infaz edilmektedir. Güvenilir kaynaklara göre Hükümet Sincan’daki mevcut cezaevlerindeki aşırı kalabalıklaşmayı hafifletmek için yeni cezaevleri inşa etmektedir.

Hükümet, ülkeyi terk eden Uygurların iadesi veya vize taleplerini reddetmesi için yabancı ülkelere baskı yapmaktadır ve iade edilen Uygurlar dönüşlerinin akabinde hapse atılma ve kötü muamele riskiyle karşılaşmaktadır. Zorla geri gönderilen bazı Uygurlar Çin’e varduktan sonra ortadan kaybolmuştur. Ulus aşırı basına göre, yabancı bir ülkede eğitim gören Uygurların aile üyeleri de öğrencilerin Çin’e geri dönmeye ikna

edilmesi için baskı altında tutulmaktadır ve geri dönen öğrenciler özgürlüğünden mahrum bırakılmakta veya yeniden eğitim kamplarına katılmaya zorlanmaktadır.”

49. Dışişleri Bakanlığının, Eylül 2018’de yayımlanan Terörizm Hakkında 2017 Ülke Raporları, SUÖB’deki durumu şu şekilde tanımlamıştır:

“Üç şeytani güç olarak ‘terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılık’a atıfla Çin ülke içinde terörle mücadele çabalarını arttırmış ve terörle mücadele için daha fazla bölgesel işbirliği çağrısında bulunmuştur. Mart-Nisan (2018) boyunca Çin, SUÖB’de, Uygur ve diğer Müslüman etnik grupları hedef alan ve yetkililerin “ayrılıkçı, aşırılık yanlısı ve terörist faaliyet” olarak nitelendirdikleri şeyleri kökünden kazımayı hedeflediği bildirilen büyük bir güvenlik kampanyası başlatmıştır. Kampanya, yaygın olarak bildirilen binlerce kişinin tutuklanmasını, geleneksel polislik tedbirlerinin yoğun kullanımını, yüksek teknolojiye gözetim ve izleme sistemlerinin yerleştirilmesini, DNA ve diğer biyometrik verilerin zorla toplanmasını ve camilerin kapatılmasını içermiştir.

Çin’in öncelikli terörle mücadele odağı Pekin’in Doğu Türkistan İslami Hareketi (ETİM) olarak tanımladığı etnik Uygur aşırılıkçıları üzerinde olmaya devam etti. ETİM’in Çin’de aktif olduğuna dair bağımsız bilgilerin eksikliğine rağmen Çin SUÖB’deki şiddetin çoğundan ETİM’i sorumlu tutmaya devam etmektedir. Çin’in terör tehdidinde verdiği yanıtın, doğası gereği ayrılıkçı olduğu varsayılan liderliğin veya siyasi olarak Çin Komünist Partisini yıkma faaliyetlerinin bastırılması mı olduğunu ayırt etmek hala zordur. Ayrılıkçı veya yıkıcı olduğu iddia edilen endişelere yanıt olarak Çin, daha sıkı güvenlik kontrollerinin uygulanması, seyahat kısıtlamaları ve dini uygulamalara ilişkin kısıtlamalar dahil olmak üzere SUÖB’deki güvenliğini ve gözetimini yoğunlaştırdı...

Sınırlarının ötesinde Çin, “aşırıcılığı” benzer şekilde geniş yorumlayan ve insan hakları endişeleri geliştiren ülkelerle güvenlik ve terörle mücadelede işbirliğini sürdürdü. Örneğin, Mısır makamları, Çin Hükümetinin Mısır’daki Uygur öğrencilerin Çin’e dönmesini emretmesinin akabinde Temmuz’da en az 34 Çin vatandaşı Uygur’u tutukladı ve sınır dışı etti. Geri gönderilen Uygurların, yeniden eğitim kamplarına gönderildiği ve en az ikisinin orada öldüğü raporlandı.”

50. Dışişleri Bakanlığının Ekim 2018’de yayımladığı Terörizm Hakkında 2018 Ülke Raporunda ayrıca şunlar belirtilmiştir:

“Geçmiş yıllardan kayda değer bir değişimle Çin ‘yeni aşırılıkla mücadele politikaları’ sayesinde 2018 yılında SUÖB’de hiç şiddetli bir terör olayı yaşanmadığını- bu nedenle de Pekin’in Sincan’daki baskıcı kampanyasının alenen haklı olduğunu ilan etti...

Ekim’de SUÖB Bölgesel Hükümeti, mevcut yasaları yetkililerin “mesleki becerileri geliştirme merkezlerini” aşırıcılık yanlısı şüphelilerinin ıımlştırılması için kullanabileceği şekilde değiştirdi. Uydu görüntülerinin analizi, görgü tanıkları ve insan hakları grupları; hapis cezasındaki gibi dikenli tel, nöbetçi kuleleri ve tek bir çıkış noktası kullanıldığını belgelemiştir. Önceki kurallar, mesleki merkezlere bir referansta bulunmuyordu ve değişiklik 2017’den beri geçmişe dönük olarak SUÖB’deki Uygurların ve diğer azınlıkların kitlesel olarak tutuklanması için yasal bir dayanak sağladı... Uluslararası medya raporları ayrıca kamplardaki aşırı kalabalıklaşma nedeniyle Uygurların Çin’in iç kısımlarına kitlesel transferini ortaya çıkardı ve kurumlardaki işkence ve ölümleri de kapsayan zalimane alıkonulma koşullarını tanımladı.”

D. Uluslararası Hükümet-Dışı Kuruluşların Raporları

51. İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) 2018 Dünya Raporu’nda SUÖB’deki durum hakkında aşağıdaki yorumlarda bulunmuştur:

“Yetkili makamlar, Uygurların dış ilişkilerini artan bir şekilde kısıtladı ve cezalandırdı. Yetkili makamlar Ekim 2016’dan beri Sincan’da ikamet edenlerin pasaportlarını keyfi olarak geri almaktadır. Nisan 2017’den beri, yetkili makamlar binlerce Uygur’u ve Müslümanı zorla “vatan sevgisi” eğitimi aldığı merkezlerde keyfi olarak özgürlüğünden mahrum bıraktı.

Ayrıca yetkili makamlar Mısır dahil yurtdışında eğitim gören öğrencilerin Sincan'a geri dönmesini emretti ve Temmuz'da Mısır makamları, muhtemelen Çin'in ısrarları üzerine geri dönmeyenleri topladı. Eylül ayına kadar, yaklaşık 20 Uygur zorla Sincan'a gönderilirken 12'si serbest bırakıldı. Dönenlerden bazıları tutuklandı, Sincan'da bir mahkeme Mısır'ın Al-Azhar Üniversitesi'nden doktora derecesi ile döndükten sonra İslam Alimi Hebibulla Tohti'ye 10 yıl hapis cezası verdi.

52. Örgüt, 2019 Dünya Raporu'nda ayrıca şu yorumlara yer verdi:

“Yetkili makamlar dini faaliyetler üzerinde eşi görülmemiş düzeyde kontrollerle bölgede İslam'ı etkin bir şekilde yasadışı ilan ettiler...

Hükümet Türk Müslümanların yurtdışındaki insanlarla iletişime geçmesini yasakladı ve yurtdışındaki kimi Uygur'a ve etnik Kazak'a Çin'e geri dönmesi için baskı yaptı, kimine ise yurtdışındaki yaşamları hakkında detaylı kişisel bilgilerini paylaşmayı zorunlu tuttu.”

53. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün SUÖB'deki duruma ilişkin Eylül 2018 tarihinde yayımlanan ve “İdeolojik Virüsleri Yok Etmek: Çin'in Sincan Müslümanlarına karşı baskı kampanyası” başlıklı raporunda aşağıdakiler belirtilmiştir:

“Yetkili makamlar, Sincan'daki istikrarın ve güvenliğinin sürdürülmesi adına sert muamelelerini haklı kılmaya çalışıyorlar ve Sincan makamları bu problemlerin kökeninde Türk Müslümanların “sorunlu fikirlerinin” bulunduğunu iddia ediyorlar. Bu fikirler, yetkililerin aşırı dini dogma olarak tanımladığı ne varsa içeriyor, ancak aynı zamanda İslami, Türki, Uygur veya Kazak gibi her türlü Han Çinli kimliği olmayanları da kapsıyor. Yetkililer, bu tarz inançların ve yakınlıkların “düzeltilmesi” veya “ortadan kaldırılması” gerektiği konusunda oldukça ısrarlılar.

Sincan makamları, Kazakistan, Türkiye, Malezya ve Endonezya'yı da içeren resmi “26 hassas ülke” listesindekilerle bağlantıları olan insanları hedef alacak şekilde yabancı bağlantıları olmayı cezalandırılabilir bir suç haline getirdi. Bu ülkelerde ailesi olan veya başka bir nedenle buralardaki kişilerle iletişimi olan insanlar sorgulanmakta, tutuklanmakta ve hatta yargılanmakta ve hapsedilmektedir...

Çin Hükümetinin Sincan'daki İslam pratiklerindeki kısıtlamaları dünyadaki en sıkı ve kapsamlı olanlarından biridir... Çin hükümeti, bölgede terörizm ve aşırıcılık olarak gördüğü şeyleri ortadan kaldırmak için aldığı çoğu baskıcı önlemi meşrulaştırmak için uğraşmaktadır...

Çin hükümeti yabancı hükümetlere ve hükümetler arası organlara Doğu Türkistan İslami Hareketinin (ETİM) ve Uygur bağımsızlığını barışçıl bir şekilde savunan diğer Uygur örgütlerinin ve kişilerin terörist olarak kabul edilmesi için lobiciliğe devam etmektedir ve Sincan'da terörle mücadele olarak adlandırdığı çabalarında yabancı işbirliğinin sağlanması için çaba göstermektedir. Örneğin Nisan 2018'de, bir Uygur hakları aktivisti olan Dolkun Isa'nın “terörist” olduğunu iddia ederek BM forumu için akredite olmasını engellemeye çalışmış; ancak başarısız olmuştur.

Sincan'da raporlanan bir dizi şiddet olayı bulunmaktadır- özellikle Urumçi pazarının 2014'te bombalanması- ve şiddet olayları 2013'te Pekin'de ve 2014'te Kunming'te Uygurlara atfedilmiştir. Bu ve diğer şiddet olaylarına ilişkin raporların çoğu genellikle olayları kasıtlı saldırı, sıklıkla da terörizm olarak tanımladı. Çin hükümeti, grupların varlığı, gücü ve tehdit seviyesi tartışmalı olsa da ETİM dahil bunlardan bazılarının yabancı gruplar olduğunu iddia etti...

Şiddetli Mücadele Kampanyası kapsamında Çin makamları keyfi tutuklamaları arttırdı. Polis, kişileri önce sorgulamak için gözaltına aldı, sonra onları ya alıkonulma merkezlerine transfer etti ya da doğrudan politik eğitim kamplarına yerleştirdi. Alıkonulma merkezlerinde, [insanlar] yargılanmadan önce tutulmaktalar, hüküm giymeyen ve hapis cezası almayanlar ya politik eğitim kamplarına gönderilmekte ya da serbest bırakılmaktadırlar.

Özgürlüğünden mahrum bırakılanlar, alıkonulma merkezlerinde, dövme, tavanlara ve duvarlara asılma ve uzun süre zincirleme dahil işkence ve kötü muamele olduğunu ifade etmektedir...”

54. Uluslararası Af Örgütü'nün 2017-2018 Yıllık Raporuna göre:

“Mayıs’ta SUÖB’de Çin makamlarının ülke dışında öğretim gören bütün Uygurları Çin’e dönmeye zorladığına dair medya raporları bulunuyordu. Türkiye’de eğitim görürken SUÖB’e geri dönen altı Uygur, belirsiz suçlamalarla 5 yıl ila 12 yıl arasında hapis cezasına çarptırıldı. Nisan’da Çin makamları, Mısır’daki çok sayıda öğrencinin akrabalarını öğrencileri Mayıs ayında ülkeye dönmeye zorlamak için tutukladı. Dönenlerden bazılarının işkenceye uğradığı ve hapsedildiğine ilişkin raporlar alındı. Temmuz’da Mısırlı yetkililer Mısır’da bulunan yüzlerce Çin vatandaşını, ağırlıklı olarak da Uygurları, kitlesel olarak topladı. Bunlardan en az yirmi iki Uygur zorla Çin’e gönderildi.

Mısır’da iki yıl eğitim gördükten sonra 2015 yılında Çin’e geri dönen Uygur bir kadın olan Buzainafu Abudourexiti, Mart’ta tutuklandı ve gizli bir duruşma sonrası Haziran’da 7 yıl hapis cezasına çarptırıldı.”

III. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNDE İLGİLİ GELİŞMELER

55. Birleşmiş Milletler Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD), Ağustos 2018’de yayımlanan Çin’in 14. ve 17. periyodik raporlarıyla ilgili sonuç gözlemlerinde (CERD/C/CHN/ CO/14-17) aşağıdaki endişelerini ifade etmiştir:

“Terörle ve dini aşırıcılıkla mücadele bahanesiyle çok sayıda etnik Uygur’un ve diğer Müslüman azınlığın hiç kimseyle görüştürülmeden ve genellikle uzun süreler boyunca suçlama olmaksızın veya yargılanmaksızın alıkonulduğuna dair çok sayıda rapor bulunmaktadır. Komite, uzun zamandır gözaltında tutulan veya günlük selamlar gibi Müslüman etno-dinsel kültürünün tehdit edici olmayan ifade biçimleri için siyasi 'eğitim kamplarında' çeşitli dönemler geçirmek zorunda kalan insanlara ilişkin resmi bir veri bulunmadığı için üzüntü duymaktadır. Bu verilere ilişkin tahminler on binler ila bir milyon kişi arasında değişmektedir. ...

Çin’den ayrılarak yurtdışında bulunan çok sayıda Uygur’un kendi istekleri dışında Çin’e döndüğünü iddia eden raporlar bulunmaktadır. Çin’e zorla dönenlerin mevcut güvenliğine ilişkin korkular bulunmaktadır.”

56. Bu nedenle CERD Taraf Devlete tavsiyede bulunmuştur:

“ Hukuka uygun bir şekilde hakkında suçlama olmayan, yargılanmayan ve ceza gerektiren bir suçtan dolayı mahkum edilmeyen kişileri hukuka aykırı bir şekilde alıkonulma kurumlarında tutulması durdurulmalıdır;

Bu şartlar altında halihazırda özgürlüğünden mahrum bırakılan bireyler derhal salıverilmelidir ve haksız yere tutulanların tazminat talep etmesine izin verilmelidir.

Son beş yıl boyunca Taraf Devletin talebiyle Çin’e geri dönen Uygur öğrencilerin, mültecilerin ve sığınmacıların mevcut lokasyonları ve statüleri açıklanmalıdır.”

HUKUK

I. BAZI BAŞVURUCULARIN BAŞVURUSUNU GERİ ÇEKMESİ

57. 20 Mart 2019 tarihli dilekçede başvuru sahiplerinin temsilcileri birinci ve beşinci başvuru sahiplerinin Bulgaristan’dan ayrıldığını ve Mahkeme önündeki davadan çekildiğini bildirmiştir.

58. Bu şartlar altında, birinci ve beşinci başvuru sahiplerinin başvurusunu sürdürme niyetinde olmadığını göz önünde bulundurarak Mahkeme Sözleşme’nin 37 § 1 (a) maddesi uyarınca ilgili başvuru sahiplerinin başvurularını incelemeye devam etmeye gerek olmadığına karar vermiştir. Dolayısıyla, başvurunun bu kısmı kayıttan düşürülecektir.

59. Bu doğrultuda, bundan sonra “başvuru sahipleri” ifadesi kullanıldığında Mahkeme ikinci, üçüncü ve dördüncü başvuru sahiplerine atıf yapmış olacaktır.

II. SÖZLEŞME’NİN 2. VE 3. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

60. Başvurucular eğer Çin’e dönerlerse zulme ve kötü muameleye maruz kalacaklarını ve özgürlüklerinden keyfi olarak mahrum bırakılacaklarını, hatta infaz edilebileceklerini iddia etmektedir. Sözleşme’nin 2. ve 3. maddesinin ihlal edileceğini öne sürmüşlerdir.

61. Sözleşme’nin ilgili maddeleri şöyledir:

Madde 2

1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

- a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;
- b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;
- c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması

Madde 3

“Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

A. Kabul Edilebilirlik

62. Hükümet, başvurucuların iç hukuk yollarını tüketmediğini öne sürmektedir; çünkü başvurucular 27 Temmuz 2017 tarihli geri gönderme kararının yargısal denetimi için başvuruda bulunmamıştır. Bu tür davalarda ek olarak başvurucular söz konusu karar için yürütmenin durdurulması talebinde de bulunabilirler. Başvurucular, cevap olarak kararın kendilerine anlayabilecekleri bir dilde tebliğ edilmediğini ve alıkonulurken avukata etkin erişimlerinin olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca başvurucular Hükümetin ifade ettiği yargılamalarda, ulusal mahkemelerin Çin’de işkenceye uğrama risklerine ilişkin iddialarını incelemeyeceğini düşünmektedirler.

63. Mahkeme, başvurucuların Bulgaristan'a geldikten hemen sonra ve alıkonulurken söz konusu kararların yargısal denetimi için başvuruda bulunup bulunamayacağını ve başvuru yolunun etkili olup olmadığını belirlemeyi gerekli bulmamıştır. Önemli olan, daha sonra Devlet Milli Güvenlik Ajansının başvurucuları sınır dışı etme emri ve akabinde başvurucuların başvurusu üzerine yargısal denetimden geçen bu sınır dışı etme kararlarının yürürlüğe girmesidir (bkz. para. 34-39). Geri gönderme ve sınır dışı etme kararları başvurucuların Bulgaristan’dan gönderilmesi için eşit derecede geçerli bir temel oluşturduğundan, başvurucuların buna itiraz edip edemeyecekleri ve bunlardan iptal edilen ilk karar konuyla ilişkili görünmemektedir; belirtildiği gibi, ikinci karar - sınır dışı etme kararı- yürürlüktedir ve görülüyor ki Mahkeme İçtüzüğü’nün 39’uncu maddesi uyarınca Mahkeme’nin aldığı geçici tedbir kararı mevcut durumda başvurucuların gönderilmesini

önmektedir. Dolayısıyla, başvuruçuların temyize gidip gitmediğine ilişkin Hükümetin iddiaları başvuruçuların Bulgaristan'daki durumlarıyla ilişkili değildir, Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmediği itirazını reddetmektedir.

64. Ayrıca, Mahkeme Sözleşme'nin 35 § 3 (a) maddesi uyarınca başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kaydetmektedir. Ayrıca, bunun hiçbir şekilde kabul edilemez olmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla, kabul edilebilir olarak nitelendirilmelidir.

B. Esas

1. Tarafların beyanları

65. Tarafların beyanları, Yüksek İdare Mahkemesi'nin Mayıs 2019'da başvuruçuları sınır dışı etme kararlarını onaması öncesinde sunulmuştur. Taraflar bu kararlar hakkında yorum yapmamıştır.
66. Hükümet, SUÖB'deki genel durumun Uygur halkının insan haklarının ihlal edilmesine ilişkin endişeleri arttırabileceğini kabul etse de bu durumun "Uygurların sistematik olarak kötü muameleye maruz kaldığı anlamına gelmediğini" öne sürmektedir. Başvuruçuların kişisel hikayeleri gerçek bir kötü muamele riski göstermemektedir; başvuruçular herhangi bir siyasi gruba veya partiye üye olmadığından veya insan hakları aktivisti, entelektüel veya dini lider olmadığından özellikle yüksek bir riskle karşı karşıya değildir. Dahası, başvuruçuların hikâyeleri hiçbir özel kanıtla desteklenmemiştir. Hükümet ayrıca Çin makamlarının SUÖB'de yürüttüğü mevcut kampanyaların, "en azından bir dereceye kadar" aşırıcılıkla ve terörizmle mücadele etmeyi amaçladığını öne sürmüştür. Son olarak, başvuruçuların Çin'e mi yoksa üçüncü bir ülkeye mi gönderileceğinin öngörülüp öngörülmediği sorusuna ilişkin olarak Hükümet "farklı seçeneklerin" hala açık olduğuna dikkat çekmiştir.
67. Başvuruçular, SUÖB'de Çin makamlarının "aleni bir şekilde temel insan haklarını" ihlal ettiğinin açık olduğunu, Hükümet tarafından sıralanan kategorilerden, yani siyasi ve insan hakları aktivisleri, entellektüel veya dini liderlerden çok daha geniş bir vatandaş kategorisini hedeflediğini öne sürmüştür. Başvuruçular, eğer Çin'e gönderilirlerse kötü muameleyle ve muhtemelen ölümle karşı karşıya kalacakları iddialarını yinelemiştir. Başvuruçular, Çin'den kaçmadan önce maruz kaldıkları zulme ilişkin kanıtlar sunamayacaklarını, çünkü kendilerine yönelik alınan önlemlerin kanun dışı olduğunu ve belgelerin mevcut olmadığını belirtmiştir. Son olarak başvuruçular, Bulgar makamlarının onları Çin'e gönderme ihtimalini tartıştığını ve üçüncü bir ülke belirtmediğini ifade etmiştir.

2. Mahkemenin değerlendirmesi

68. Daha önceki benzer davalarda olduğu gibi, Mahkeme başvuruçuların Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri uyarınca öne sürdükleri iddiaların birbirinden ayrılamaz olduğuna karar vermiştir (*F.G. v. İsveç*, başvuru no. 43611/11, § 110, 23 Mart 2016, ve *L.M. ve diğerleri v. Rusya*, başvuru no. 40081/14 ve diğer 2, § 108, 15 Ekim 2015). Bu nedenle de her iki iddiayı birlikte inceleyecektir.

69. Gerçek bir riskin mevcudiyetinin değerlendirilmesi ve ispat yükünün bölüştürülmesi dâhil yabancıların geri gönderilmesine ilişkin Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamındaki genel ilkeler *J.K. ve diğerleri v. İsveç* (başvuru no. 59166/12, §§ 77-105, 23 Ağustos 2016) kararında özetlenmiştir. Başvurucular ayrıca Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında da başvuruda bulunmuştur (bkz. *L.M. ve diğerleri* § 108). *J.K. ve diğerleri* kararının 86. paragrafında Mahkeme özellikle şunları belirtmiştir (atıflara yer verilmemiştir):

“Gerçek bir riskin mevcudiyetinin değerlendirilmesi zorunlu olarak titizlikle [yapılmalıdır]... Değerlendirme, başvurunun varış ülkesine gönderilmesinin, oradaki genel durum ve başvurunun kişisel şartları ışığında, öngörülebilir sonuçlarına odaklanmalıdır. Bu bağlamda ve gerektiğinde, Mahkeme varış ülkesindeki genel şiddet durumunu göz önünde bulunduracaktır.

Mahkeme, sınır dışı edilme davalarında, davanın bütün koşullarıyla beraber, ilgili kişinin eğer geri dönerse Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleyle karşılaşacağına dair gerçek bir risk olduğuna inanmak için kuvvetli gerekçeler gösterip gösteremediğini değerlendirir. Böyle bir riskin varlığı tespit edilirse, riskin genel bir şiddet durumundan mı, başvurunun kişisel özelliklerinden mi yoksa ikisinin bir kombinasyonundan mı kaynaklandığına bakılmaksızın, başvurunun geri gönderilmesi 3. maddeyi ihlal edecektir. Ancak, her genel şiddet durumunun bu tarz bir risk oluşturmayacağı açıktır. Aksine, Mahkeme, genel şiddet durumunun ancak en ekstrem durumlarda böyle bir risk oluşturacak yeterli yoğunluğa sahip olabileceğini açıkça ortaya koymuştur.”

70. Mahkeme, ilk olarak, Devletlerin, kendi başına insan haklarına karşı ciddi bir tehdit olan terörist şiddetten halklarını korurken karşılaştığı zorlukların son derece bilincinde olduğuna dikkat çeker (diğer kararlarının arasında bkz. *Lawless v. İrlanda (no. 3)*, 1 Temmuz 1961, §§ 28-30, Seri A no. 3; *Öcalan v. Türkiye*, başvuru no. 46221/99, § 179, AİHS 2005-IV; ve *Auad*, op.cit, § 95). Mahkeme, böyle bir tehditle karşılaştığında Taraf Devletlerin hiçbir koşulda kabul edilemez terörist eylemlere katkıda bulunanlara karşı kararlı bir duruş sergilemesinin meşru olduğu kanaatindedir (*Daoudi v. Fransa*, başvuru no. 19576/08, § 65, 3 Aralık 2009, ve *O.D. v. Bulgaristan*, başvuru no. 34016/18, § 45, 10 Ekim 2019). Ancak, bu davada olduğu gibi bir kişinin terör örgütleriyle bağlantıları olduğunun iddia edildiği durumlarda bile, Sözleşme işkence veya insanlıkdışı veya aşağılayıcı muameleyi mutlak olarak yasaklamıştır (*A.M. v. Fransa*, başvuru no. 12148/18, § 112, 29 Nisan 2019). Bu nedenle, bir kimsenin başka bir ülkeye gönderilmesi durumunda 3. maddeye aykırı bir muameleye maruz kalacağına dair gerçek bir risk olduğuna ilişkin kuvvetli nedenler olduğunda, Taraf Devletin kişiyi böyle bir muameleden koruma yükümlülüğü sınır dışı etme veya suçluların iadesi durumunda ortaya çıkar (*Ismoilov ve diğerleri v. Rusya*, başvuru no. 2947/06, § 126, 24 Nisan 2008).

71. Yukarıda belirtilenler, mevcut davada başvuruçuların Bulgaristan'ın ulusal güvenliğine bir risk oluşturup oluşturmadığı sorusuyla – Devlet Milli Güvenlik Ajansı tarafından iddia edildiği ve Yüksek İdare Mahkemesi'nin kabul ettiği gibi- ilgili bütün hususlar Mahkeme'nin incelemesi için konu dışıdır (op.cit., *Auad*, § 101, ve *O.D.*, § 47). Esas dikkat edilmesi gereken, geri gönderme veya sınır dışı etme kararlarının uygulanması ve Çin'e gönderilmesi durumunda başvuruçuların gerçekten kötü muameleye maruz kalma veya ölüm riski altında olduğuna inanmak için kuvvetli gerekçelerin gösterilip gösterilemediğidir.

72. Başvurucuların karşılaştıkları risklerle ilgili iddiaları Sığınmacı ve Mülteciler Yasası kapsamındaki işlemlerde ulusal düzeyde incelenmiştir. Ulusal makamlar– Devlet Mülteciler Ajansı ve İdare Mahkemesi- böyle bir riskin kanıtlanmadığına, başvurucuların etnisiteleri veya dinleri nedeniyle zulme uğramaları yüzünden Çin’i terk etmek zorunda kaldıklarını gösteremediğine, eğitim aldıklarına ve normal bir yaşama sahip olduklarına; ancak kanunu ihlal ettiklerine, Çin makamlarının Uygur ayrılıkçılarının şiddetine karşılık olarak terörle mücadele eylemlerinde bulunduğu kanaat getirmiştir (bkz. para. 30 ve 31). Ancak, geri gönderilmeleriyle doğrudan ilgili olan müteakip yargılamalarda Yüksek İdare Mahkemesi, sınır dışı edildikleri takdirde başvurucuların kötü muamele riskiyle karşı karşıya oldukları yönündeki iddialarını incelememiştir (bkz. para. 39). Bu tip davalarda Mahkeme, varış ülkesindeki durumu ve başvurucuların karşılaştıkları riskleri 2. ve 3. maddenin gerekleri ışığında değerlendirmeli ve kendisinin resen elde ettikleri dahil, kendisine sunulan delillerin tamamını göz önünde bulundurmalıdır (*Hirsi Jamaa ve diğerleri v. İtalya*, başvuru no. 27765/09, §§ 115-16, AİHS 2012).
73. 47-54. paragraflarda belirtilen SUÖB'deki mevcut durumla ilgili bilgiler, Çin makamlarının yüzbinlerce ve hatta milyonlarca Uygur’u, kötü muamele ve işkence vakalarının raporlandığı “yeniden eğitim kamplarında” alıkoymaya devam ettiğini göstermektedir. Hatta ABD Dışişleri bakanlığına göre bazı alıkonulanlar güvenlik görevlileri tarafından öldürülmüştür (bkz. para. 48).
74. Yukarıda atıfta bulunulan kaynaklar; Uygurlara karşı hükümet baskısının, terörizmle ve aşırıcılıkla mücadele ihtiyacıyla meşrulaştırıldığını ve bölücülük veya devlet güvenliğini tehdit etme şüphesiyle, yargılama yapılmaksızın uzun süre hapis cezasına veya ölüm cezasına yol açabileceğini göstermektedir.(bkz. 48 ve 53). Bulgar makamlarına göre başvurucuların Bulgaristan’a gelmeden önce söz konusu makamlarca Çin’in batısında aktif bir ayrılıkçı örgüt olan ve Çin Hükümeti tarafından terör örgütü olarak kabul edilen Doğu Türkistan İslami Hareketi için eğitim alması bu bağlamda önem taşımaktadır (bkz. 36, 40 ve 46. paragraflar).
75. Buna ek olarak, Çin’den ayrıldıktan sonra ülkeye geri dönen veya zorla geri gönderilen pek çok Uygur’un “yeniden eğitim kampları”nda alıkonulduğu veya hapis veya kötü muamele riskiyle karşılaştığı raporlanmıştır. Birleşik Krallık İçişleri Bakanlığı, SUÖB’li Uygurların Çin’e dönmeleri üzerine “ zulüm ve/veya ciddi risk altında olduğu” bu tarz kamplara zorla gönderildiğini belirtmiştir (bkz. para. 47). Dahası, İnsan Hakları İzleme Örgütü SUÖB’ye dönmesi üzerine 10 yıl hapis cezasına çarptırılan bir İslam alimi örneğini vermiştir (bkz. para. 51), ve Uluslararası Af Örgütü benzer bir şekilde gizli bir duruşma sonrasında hapis cezasına çarptırılan bir Uygur kadını raporlamıştır (bkz. para. 54). Ayrıca Uluslararası Af Örgütü, Bulgar makamlarına gönderdiği Aralık 2017 tarihli mektubunda SUÖB’ye zorla geri dönen çoğu Uygur’un “tutuklandığını, işkenceye uğradığını ve bazı durumlarda ölüm cezasına çarptırıldığını ve infaz edildiğini” belirtmiştir (bkz. para. 42). Ayrıca Uluslararası Af Örgütü Türkiye’den dönen altı Uygur’un belirsiz suçlamalarla hapis cezası aldığını raporlamıştır (bkz. para. 54). Ayrıca SUÖB’ye dönen ve kaybolan (bkz. para. 48) veya “yeniden eğitim kamplarına” yerleştirildikten sonra ölen insanlar olduğuna dair raporlar bulunmaktadır (bkz. para. 49).

76. BM'nin bir organı olan CERD Ağustos 2018'de Çin'e zorla geri dönen Uygur öğrencilerin, mültecilerin ve sığınmacıların akıbeti hakkında endişelerini dile getirmiştir ve Çin Hükümetini bu insanların yerini ve durumunu açıklamaya davet etmiştir (bkz. para. 55-56).
77. SUÖB'deki genel durum hakkındaki bilgilerin ışığında ve başvuru sahiplerinin bireysel koşullarında (yani terör şüphelisi olmaları ve Çin'den kaçmaları), Mahkeme menşe ülkelerine geri gönderilmeleri durumunda başvuru sahiplerinin gerçekten keyfi olarak tutuklanmanın ve hapis cezasına çarptırılmanın yanı sıra kötü muamele ve hatta ölüm riski altında olduklarına inanmak için kuvvetli nedenlerin olduğuna kanaat getirmiştir.
78. Bu nedenle de Mahkeme, Bulgar makamlarının başvuru sahiplerini Çin'e keyfi olarak geri göndermelerine karşı doğrudan veya dolaylı etkili güvencelerin olup olmadığını incelemek zorundadır (*M.S.S. v. Belçika ve Yunanistan*, başvuru no. 30696/09, § 286, 2011). Ulusal makamlar, başvuru sahiplerinin kendi ülkelerine mi yoksa üçüncü bir ülkeye mi gönderileceğini belirtmemiştir ve Hükümete göre "farklı seçenekler" bulunmaktadır (bkz. para. 66). Başvuru sahipleri, kendileri için tartışılan olası tek hedef ülkenin Çin olduğunu iddia etmişlerdir (bkz. para. 67).
79. Başvuru sahiplerinin geri gönderilmelerine ilişkin ilk kararlarda, Yabancılar Kanununda tekrarlanan "menşe ülke, transit ülke veya üçüncü bir ülke" formülündeki gibi hiçbir hedef ülke belirtilmemiştir (bkz. para. 24).
80. Ayrıca başvuru sahiplerinin sınır dışı edilmesine ilişkin kararlarda varış ülkesi belirtilmemiştir (bkz. para. 34). Yüksek İdare Mahkemesi, böyle bir ülkenin belirlenmesinin ve başvuru sahiplerinin Çin'e döndüklerinde karşılaştıkları herhangi bir riskin değerlendirilmesinin Yabancılar Kanununun 44a maddesi (bu maddenin tanımı ve ulusal uygulaması için bkz. op.cit, *Aquad* davası § 38) uyarınca sınır dışı etme kararlarının uygulanması sürecinde yapılamayacağına karar vermiştir (bkz. para. 39).
81. *Aquad* davasında (op.cit, § 106), Mahkeme bu tarz bir yaklaşımı eleştirerek Bulgar makamlarının başvuru sahibinin kaçtığı ülkeye (Lübnan) geri gönderilmesi durumunda karşılaşılabilecek risk sorusunu yeterli titizlikte incelediğine dair hiçbir güvence sunmadığını tespit etmiştir. Dahası Mahkeme, Hükümetin sınır dışı etme kararlarını uygularken Yabancılar Kanununun 44a bölümünü göç idarelerinin tam olarak nasıl uyguladığını açıklamadığına dikkat çekmiştir. Bu nedenle hangi standartların referans alındığı ve makamların eğer varsa söz konusu risklerin belirlenmesinde hangi bilgiye dayandığı belli değildir. Son olarak, Mahkeme, makamların başvuru sahibini üçüncü bir ülkeye göndermeyi tercih etmesi durumunda başvuru sahibinin gönderildiği ülkeden, kötü muamele riski göz önünde bulundurulmadan Lübnan'a gönderilip gönderilmeyeceğini de düzgün bir şekilde inceleyip incelemediğine dair bir gösterge olmadığını gözlemlemiştir.
82. Mahkeme, sınır dışı etme kararlarının uygulanmasına ilişkin yukarıdaki hususları mevcut davada eşit derecede geçerli bulmaktadır ve Hükümetin farklı bir sonuca yol açabilecek herhangi bir bilgi sağlamadığını tespit etmektedir.
83. Dolayısıyla, geri gönderme veya sınır dışı etme kararlarının uygulanma sürecinde başvuru sahiplerinin Çin'e gönderilmeyeceklerine ilişkin etkili güvencelerin olmadığı görülmektedir. Mahkeme, başvuru sahiplerinin özgürlüğünden keyfi olarak mahrum bırakılabileceğine, kötü muameleyle maruz kalacağına ve hatta ölüm riski altında olduğuna inanmak için güçlü nedenlerin bulunduğu menşe ülkelerine güvenli bir şekilde geri dönemeyeceğini zaten yukarıda tespit etmiştir.

84. Bu doğrultuda, Mahkeme Bulgar makamları tarafından verilen geri gönderme veya sınır dışı etme kararlarına dayanılarak başvuruçuların Çin'e gönderilmesi durumunda Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin ihlal edileceği sonucuna varmıştır.

III. SÖZLEŞME'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI

85. Başvuruçular, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleriyle birlikte 13. maddesi uyarınca Sığınma ve Mülteciler Kanunu kapsamında yapılan işlemlere karşı başvurabilecekleri etkili bir iç hukuk yolu olmadığından şikayet etmektedir.

86. Ancak, davanın koşulları, tarafların görüşleri ve Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki bulgular dikkate alındığında Mahkeme mevcut başvuruda ortaya konan ana hukuki soruları incelediğini ve söz konusu iddia hakkında ayrı bir karar vermeye gerek olmadığına karar vermiştir (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu v. Romanya*, başvuru no. 47848/08, § 156, 2014).

IV. MAHKEME İÇTÜZÜĞÜNÜN 39. MADDESİ

87. Mahkeme Sözleşme'nin 44 § 2 inci maddesi uyarınca a) Taraflar davanın Büyük Daire'ye gönderilmesini istemediklerini beyan etmedikçe, veya b) Karardan itibaren üç ay içinde davanın Büyük Daire'ye gönderilmesi istenmedikçe, veya c) Büyük Daire bünyesinde oluşturulan kurul 43. madde çerçevesinde sunulan istemi reddetmedikçe işbu karar kesinleşmiş sayılmaz.

88. Mahkeme İhtüzüğünün 39. maddesi uyarınca Hükümete bildirilen geçici tedbir kararı mevcut karar kesinleşinceye veya Mahkeme bu bağlamda başka bir karar alana değin yürürlükte kalmalıdır (bkz. hüküm bölümleri).

V. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

89. Sözleşme'nin 41. Maddesine göre:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

90. Başvuruçular adil tazmin talebinde bulunmamıştır. Dolayısıyla Mahkeme bu davada başvuruçulara tazminat verilmesine gerek olmadığına karar vermiştir.

BU GEREKÇELERLE MAHKEME OYBİRLİĞİYLE;

1. Davanın birinci ve beşinci başvuruçuya ilişkin bölümlerinin kayıttan düşürülmesine,

2. İkinci, üçüncü ve dördüncü başvuruçunun Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleri kapsamındaki iddialarının kabul edilebilir olduğuna;

3. İkinci, üçüncü ve dördüncü başvuruların Çin'e gönderilmesi halinde, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin ihlal edileceğine;

4. Sözleşmenin 13. Maddesine ilişkin iddiaların kabul edilebilirliğini ve esasını incelemeye yer olmadığına,

5. Mahkeme İçtüzüğü'nün 39. maddesi gereğince yargılamanın düzgün bir şekilde yürütülebilmesi için işbu karar kesinleşinceye veya yeni bir karar verilinceye kadar başvuruların geri gönderilmemesine,

KARAR VERİLMİŞTİR.

İşbu karar İngilizce olarak hazırlanmış ve Mahkeme İçtüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddeleri uyarınca 20 Şubat 2020 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Milan Blaško
Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Síofra O'Leary
Başkan